

Леся Українка В КАТАКОМБАХ

Анотація

*«В катакомбах» Лесі Українки — філософська п'еса, у якій порушена традиційна для авторського ідіостилю тема — складний період становлення християнської релігії***. Головний герой твору раб-неофіт, проповідуючи у катакомбах, дивується лицемірству священнослужителів, які говорять про рівність усіх перед Богом, але підкоряються одні одному і визнають поділ на панів і рабів. Найвідомішими творами авторки є поетичні збірки «На крилах пісень», «Думи і мрії», п'еси «Лісова пісня», «Одержима», «Бояриня», «Оргія», «Блакитна троянда», «Кассандра», «Камінний господар» тощо. Леся Українка — видатна українська письменниця, перу якої належить низка геніальних творів, для її ідіостилю характерні посилені психологізм та філософічність у поєднанні з сугестією.*

Посвята шановному побратимові А. Кримському

Катакомби коло Рима. В крипті, слабо освітленій олійними каганчиками і тонкими восковими свічками, зібралась громадка християн. Єпископ кінчає проповідь слухачам і слухачкам, що стоять побожно, тихо і покірно.

Єпископ.

Прославмо ж, браття, господа Христа,
що посадив на небі поруч себе
замученого брата Харіклея.

Хор.

На небі слава господу Христу,
що визволяє від земних кайданів,
з гріховної темниці нас виводить
у царство світла вічного.

Диякон.

Амінь.

Єпископ.

Наш брат був на землі рабом поганським,
тепер він раб господній, більш нічий.

Неофіт-раб.

Господній раб? Хіба ж і там раби?
А ти ж казав: нема раба ні пана
у царстві божому!

Єпископ.

Се щира правда:
всі рівні перед богом.

Неофіт-раб.

І раби?

Єпископ.

Раби господні, брате, не забудь.
Сказав Христос: ярмо моє солодке,
тягар мій легкий. Розумієш?

Неофіт-раб (після тяжкої задуми).

Ні!..
Не можу. Не збагну я сього слова.
Християнка-рабиня

(в раптовому нестямі пророкує)

Уже лежить при дереві сокира!..
«Я посічу його і вергну в племін», —
сказав господь!.. Прийди, прийди, прийди,
Ісусе, сине божий! Похилилась
твоя пшениця, — где вона серпа...
Ох, доки ж, господи?.. Рахіль ридає,
нема її діток...

(Безладна мова переходить у несамовитий лемент, інші жінки й собі починають голосити, дехто з чоловіків теж не витримує)

Єпископ (владним, дужим голосом).

Геть, сатано!
Твоєї влади тут немає!

(Підходить до пророчиці, що б'ється в корчах, і кладе їй на голову руку.)

Сестро,
молитва й віра хай тебе рятують
від навождення злого духа.

Жінка помалу затихає під його поглядом і безсило схиляється на руки до товаришок, що піддержують її.
Християнка (одна з тих, що піддержують пророчицю. Озивається несмілим голосом).

Отче,
її дитину вчора пан продав
якомусь грекові з Корінфа...

Єпископ.

Вмовкни!
Великий наш апостол заповідав:
«А жінка серед збору хай мовчить».

Пророчицю тим часом виводять. Мовчання.

Неофіт-раб (підходить до єпископа. Тремтячим від збентеження, але розпачливо-зважливим голосом).

Прости, але я все ж не розумію,
як може бути якийсь ярмо солодким,
а щось важкеє легким.

Єпископ.

Брате мій,

коли ти сам по волі шию схилиш
в ярмо Христове, солодко се буде
твій душі; коли ти самохить
на себе хрест візьмеш, невже він буде
важким для тебе?

Неофіт-раб.

Але нащо маєм
ще самохить у ярма запрягатись
та двигати хрести по власній волі,
коли вже й так намучила неволя?
Намулили нам ярма та хрести
і шию, й душу, аж терпіть несила!
Я не за тим прийшов до вас у церкву,
щоб ярем та хрестів нових шукати.
Ні, я прийшов сюди шукати волі,
бо сказано ж: ні пана, ні раба.

Єпископ.

І сюю волю матимеш ти, брате,
як тільки станеш під ярмо Христове.
Раби господні рівні між собою.
Ти під ярмом шлях світовий пройдеши
і в царство боже ввійдеши, теє царство,
де вже немає пана, окрім бога,
а він же нам отець. Твоя гординя
була б до сатанинської подібна,
якби ти влади господа-отця
не хотів признати над собою.

Неофіт-раб.

Отче!
Яка вже там в раба гординя тая!
Нехай і так, нехай отець єдиний
над нами буде, та коли ж настане
те царство боже? Де його шукати?
Один з братів казав: воно на небі,
а другий: на землі...

(Дивиться з запитом і палким сподіванням.)

Єпископ.

Обидва праві.

Неофіт-раб.

Де ж на землі є царство боже?

Єпископ.

Тут.

Неофіт-раб.

У Римі?!

Єпископ.

В нашій церкві.

Неофіт-раб.

В катакомбах?

Єпископ.

Не говори: «ось тут» чи «там воно».
Воно є скрізь, де бог є в людських душах.

Неофіт-раб.

Коли ж він буде в душах всіх людей?

Єпископ.

Тоді, коли Христос удруге прийде
на землю з неба.

Неофіт-раб *(смутно)*.

Брат один казав,
щоліт аж тисяча минути мусить
від першого до другого пришестя...

Єпископ.

Се ересь, брате, боніхто не знає
ні дня, ні часу...

Неофіт-раб *(впадає йому в річ з радісною надією)*.

Значить, царство боже
настати може в кожен день і час?

Єпископ.

Запевне так.
Неофіт-раб замислюється і знов смутніє.
Про що гадаєш, брате?

Неофіт-раб.

Я думаю... ось ти сказав, що тут
у нас є царство боже... А чому ж
у нас тут є патриції, плебеї,
ну, і раби?

(Оглядає все зібрання, декотрі спускають очі в землю.)

Християнин-патрицій *(виступає трохи наперед)*.

Душа твоя, мій брате,
бентежитья даремне. Я — патрицій,
а він — мій раб,

(показує на старого чоловіка)

але се так для світу,
а перед богом ми брати обое.

Неофіт-раб *(до старого раба)*.

Ти раб йому про людське око тільки?

Старий раб.

Ні, я служу своєму пану вірно,
не тільки зо страху, а й по сумлінню,
як наказав господь.

Неофіт-раб.

Коли ви рівні,
то нащо маєш ти йому служити?

Старий раб.

То божа воля, що вродивсь він паном,
а я — рабом.

Неофіт-раб.

То, значить, в царстві божім
є раб і пан?
Старий раб мовчить.
Патрицій
Він тут мені не раб,
тут я йому готов умити ноги, —
ми зажили святого тіла й крові
укупі, при однім столі.

Неофіт-раб *(до старого раба)*.

І дома
так само при однім столі їсте?

Старий раб.

Ні, брате, се б зовсім не випадало.

Неофіт-раб.

Чому?

Старий раб.

Бо так не личить... не подоба...

Єпископ *(до неофіта-раба)*.

Не спокушай його. Він простий духом,
а царство боже для таких найближче.